

**КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ
ПОКАЗНИКІВ МОНІТОРИНГУ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ НА
ПІДПРИЄМСТВІ**

І.М. Сотник¹

Розроблено комплексну систему соціо-еколого-економічних показників ресурсозбереження на підприємстві. Визначено загальні принципи побудови зазначеної системи, сформовано групи показників за окремими напрямками оцінки соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження. Досліджено зміст та сфери застосування показників кожної з груп для створення підґрунтя для формування системи моніторингу ресурсозбереження на підприємстві.

ПОСТАВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Значний рівень ресурсоемності економіки України, що перевищує аналогічні показники розвинених країн у декілька разів, в умовах зростаючих світових цін на виробничі ресурси спричиняє необхідність переходу українських підприємств, в першу чергу промислових, до ресурсозберігаючого типу розвитку. З одного боку, це дозволить досягти сталого рівня економічного розвитку, набутти конкурентних переваг вітчизняним суб'єктам господарювання на світовому ринку. З іншого боку, суттєве зменшення ресурсоемності економіки України значно скорочення витрат природних ресурсів на одиницю випущеної продукції завдяки застосуванню інноваційних ресурсозберігаючих технологій.

Згідно з програмними урядовими документами ресурсозбереження проголошено пріоритетним напрямком державної науково-технічної, економічної та екологічної політики України. Проте комплексної системи показників, яка б дозволила, з одного боку, підприємствам оцінити вплив ресурсозбереження на ефективність їх роботи, з іншого – дослідити, як реалізація ресурсозберігаючих заходів у окремих суб'єктів господарювання впливає на темпи виконання урядових програм та економічний розвиток країни, дотепер не створено. Існуюча державна статистична звітність та бухгалтерська звітність підприємств може слугувати джерелом лише мізерної, найчастіше непрямой інформації щодо ефективності впровадження ресурсозбереження. В умовах такого інформаційного вакууму досить складно зацікавити керівництво вітчизняних підприємств у реалізації ресурсозберігаючих заходів та реально оцінити дієвість державних механізмів управління ресурсозбереженням. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність розроблення комплексної системи показників ресурсозбереження насамперед, на мікроекономічному рівні, яка б відбивала зв'язок „витрати – результат ресурсозбереження” та створювала передумови для вдосконалення форм державної статистичної звітності з можливістю подальшої побудови системи оцінки ресурсозбереження на макрорівні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМАТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність розроблення зазначеної комплексної системи показників ресурсозбереження на рівні підприємства підтверджується багатьма науковими публікаціями, зокрема, Е. Вайцекера, Е. і Л. Ловінсів, П. Хокена, В. Тарана, А. Богатирьова, Р. Балашової, І. Пивоварчук, О. Харламової та ін. Необхідність проведення комплексної оцінки соціо-еколого-економічних результатів ресурсозбереження обґрунтовується у

¹ Канд. екон. наук, доцент, Сумський державний університет.

працях Д. Медоуза, К. Боулдінга, Г. та Е. Одумів, Дж Форрестера, Г. Дейлі, С. Дорогунцова, Б. Данилишина, О. Веклич, Л. Мельника, І. Петенко, С. Скокова [1-3; 5; 6; 8-12]. Проте, як правило, різні автори переважно роблять акценти на окремих сторонах діяльності з ресурсозбереження – чи то на екологічній, чи то на економічній або технологічній, – іноді порушуючи принцип комплексності оцінки ефективності ресурсозберігаючих заходів на виробництві. Крім того, в багатьох випадках зі спектру оцінки необґрунтовано виключаються соціальні результати ресурсозбереження. Через відсутність або недосконалість методичної бази щодо зведення до порівнянного вигляду соціо-еколого-економічних результатів ресурсозбереження занижується його підсумковий результат, що негативно позначається на темпах впровадження ресурсозберігаючих заходів на вітчизняних промислових підприємствах.

ПОСТАВЛЕННЯ ЗАВДАННЯ

Враховуючи розглянуті проблеми оцінки ресурсозберігаючих заходів, важливого практичного значення у стимулюванні розвитку ресурсозбереження в промисловому секторі України набуває питання формування комплексної системи соціо-еколого-економічних показників ресурсозбереження на підприємстві. Розроблення такої системи склало мету даного дослідження. Завданнями дослідження є визначення принципів побудови системи показників ресурсозбереження, формування груп показників за окремими напрямками оцінки соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження, визначення змісту та сфери застосування показників кожної з груп для створення в подальшому системи моніторингу ресурсозбереження на підприємстві.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ. ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

Формування комплексної системи соціо-еколого-економічних показників ресурсозбереження на підприємстві повинно ґрунтуватися на певних принципах. На наш погляд, основними з них мають бути:

- репрезентативність (тобто охоплення системою показників усіх сторін діяльності підприємства, стадій виробничого циклу, процесів взаємодії підприємства з його мікросередовищем);
- відображення за допомогою системи показників усіх проблемних аспектів діяльності підприємств, які можуть бути вирішені за допомогою ресурсозбереження, для забезпечення формування набору обґрунтованих ресурсозберігаючих заходів;
- відображення через показники усіх наслідків реалізації комплексу ресурсозберігаючих заходів на підприємстві;
- порівнянність (забезпечення єдності об’ємних, вартісних, якісних, структурних факторів, часових періодів, вихідних умов функціонування виробництва, методики обчислення показників тощо);
- об’єктивність використовуваних показників;
- усунення дублювання даних;
- швидкість одержання показників;
- доступність і достатність інформації, що надходить через показники, для оперативного управління ресурсозберігаючою діяльністю на підприємстві;
- гнучкість (можливість інтегрування комплексної системи показників ресурсозбереження до існуючої інформаційної бази, що має супроводжуватися якнайменшими змінами в існуючій системі статистичної звітності підприємств).

Дотримання зазначених вимог є необхідною передумовою створення гнучкої ефективної системи соціо-еколого-економічних показників ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві, яка дозволить відстежувати процеси ресурсозбереження та своєчасно коригувати їх проходження у разі відхилення від запланованих значень.

Таблиця 1 – Зміст показників оцінки соціо-еколого-економічного рівня ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві за напрямками

Напрямок	Зміст показників
Рівень впливу ресурсозбереження на організацію матеріально-технічного постачання	– рівень впровадження логістичної системи на підприємстві
	– динаміка обсягів закупівель та рівень цін на матеріально-технічні ресурси
Організаційно-технічний рівень ресурсозбереження	– соціо-екологічна безпека ресурсозберігаючої техніки та технологій
	– оснащеність ресурсозберігаючими основними фондами
	– організаційний рівень ресурсозберігаючої діяльності
	– управління ресурсозберігаючою діяльністю
Рівень використання виробничих ресурсів	– рівень використання ресурсозберігаючих основних фондів
	– рівень використання матеріальних та природних ресурсів
	– рівень використання трудових ресурсів
	– рівень використання інформаційних ресурсів
	– рівень використання ресурсів простору
Ресурсозберігаючі характеристики товарної продукції	– рівень використання часу
	– якість продукції (з урахуванням вимог ресурсозбереження)
	– рівень собівартості та ціни продукції відповідно до вимог ресурсозбереження
	– динаміка прибутку та рентабельності під впливом ресурсозбереження
Рівень впливу ресурсозбереження на підприємстві на довкілля та ефективність витрат на нього	– вплив ресурсозбереження на компоненти довкілля
	– вплив ресурсозбереження на реципієнтів
	– ефективність витрат на ресурсозбереження
Рівень фінансової забезпеченості та платоспроможності ресурсозберігаючої діяльності	– наявні обсяги та структура коштів, що спрямовуються на ресурсозбереження
	– платоспроможність ресурсозбереження
Рівень впливу ресурсозбереження на розширення ринків збуту продукції підприємства	– динаміка зміни частки продукції з ресурсозберігаючими характеристиками в загальному обсязі реалізованої продукції
	– зростання обсягів реалізації продукції під впливом ресурсозбереження
	– динаміка зміни кількості рекламаций споживачів на продукцію
	– зменшення витрат підприємства на гарантійне та постгарантійне обслуговування

НАПРЯМКИ ОЦІНКИ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РІВНЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Результатом розроблення та використання комплексної системи показників ресурсозбереження, на наш погляд, є формування й оцінка соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження на підприємстві

(СЕЕРР). При цьому під СЕЕРР слід розуміти комплексну характеристику результатів впливу ресурсозбереження на ефективність роботи підприємства, отриману на основі виявлення якісних та кількісних змін сукупності технічних, економічних, екологічних та соціальних показників діяльності суб'єкта господарювання відносно бази порівняння. Як база порівняння можуть використовуватися нормативні, планові значення названих показників, фактичні показники попередніх періодів, аналогічних підприємств тощо.

Оцінка соціо-еколого-економічного рівня має охоплювати широкий спектр напрямків, які подані в табл. 1. Розглянемо більш детально зміст показників кожного напрямку.

Вплив ресурсозбереження на організацію матеріально-технічного постачання на підприємстві може бути оцінений через аналіз ефективності дії створеної на ньому логістичної системи, а також через аналіз динаміки обсягів закупівель та рівня цін на матеріально-технічні ресурси (табл. 1).

Перша складова містить такі показники, як:

- частота та обсяги постачань матеріально-технічних ресурсів на підприємство;
- коефіцієнт сполученості постачань та запуску у виробництво матеріально-технічних ресурсів;
- рівень трансакційних витрат підприємства на закупівлю (пошук постачальників, транспортування та зберігання ресурсів до моменту запуску у виробництво) матеріально-технічних ресурсів;
- рівень витрат підприємства, пов'язаних з порушенням строків постачань матеріально-технічних ресурсів, тощо.

Друга складова зазначеного напрямку містить абсолютні та відносні показники зміни обсягів закупівель підприємством матеріально-технічних, енергетичних ресурсів під впливом впровадження ресурсозберігаючих заходів на виробництві.

Наступні п'ять напрямків оцінки СЕЕРР на підприємстві – починаючи з організаційно-технічного рівня ресурсозбереження та закінчуючи рівнем фінансової забезпеченості та платоспроможності ресурсозберігаючої діяльності – фактично містять оцінку СЕЕРР стосовно виробництва. Для їх характеристики може використовуватися модифікована з урахуванням специфіки ресурсозберігаючої діяльності та доповнена система показників, запропонована Є. Мішеніним в роботі [4].

Організаційно-технічний рівень ресурсозбереження визначає ступінь досконалості організаційної структури підприємства та технічного забезпечення виробництва для впровадження ресурсозберігаючих заходів і контролю за їх виконанням. Аналіз організаційно-технічного рівня ресурсозбереження здійснюється з урахуванням таких компонентів:

1) *соціо-екологічна безпека ресурсозберігаючої техніки та технологій.* До показників, що її характеризують, належать:

- рівень прогресивності основного технологічного і впроваджуваного ресурсозберігаючого устаткування з точки зору соціальних та екологічно орієнтованих параметрів та соціо-екологічної безпеки виробництва, наприклад, за його вартістю, трудомісткістю експлуатації, за кількістю ресурсів, що зберігаються, масою викидів (скидів), що нейтралізуються;
- показники екологомісткості, ресурсомісткості, природомісткості;
- ступінь замкненості технологічного процесу щодо навколишнього природного середовища (коефіцієнт екологічності);
- коефіцієнт спрацювання, відновлення ресурсозберігаючих основних фондів;
- кількість випадків виробничого травматизму;

- рівень професійної захворюваності працівників;
- імовірність виникнення аварійних ситуацій, величина соціо-еколого-економічного ризику;

2) *оснащеність ресурсозберігаючими основними фондами:*

- питома вага ресурсозберігаючих основних фондів у загальній вартості промислово-виробничих фондів;
- ресурсозберігаюча фондоозброєність праці (визначається відношенням вартості ресурсозберігаючих основних фондів до кількості промислово-виробничого персоналу або кількості робітників підприємства);

3) *організаційний рівень ресурсозберігаючої діяльності:*

- раціональність організаційної структури служб, що займаються проблемами ресурсозбереження на підприємстві;
- рівень обліково-контрольної та аналітичної роботи, використання інформаційних технологій у процесах ресурсозбереження;
- рівень забезпечення необхідною інформацією щодо ресурсозбереження;
- ступінь впровадження принципів внутрішньогосподарського розрахунку при організації ресурсозберігаючої діяльності;

4) *управління ресурсозберігаючою діяльністю:*

- ступінь централізації ресурсозберігаючого менеджменту;
- питома вага витрат на управління ресурсозберігаючою діяльністю у собівартості продукції або в загальній сумі управлінських витрат;
- коефіцієнт ефективності управління ресурсозберігаючою діяльністю, який визначається шляхом віднесення витрат на управління до величини зекономлених коштів завдяки ресурсозбереженню (з урахуванням величини відвернутих екологічних витрат);
- показник використання річного фонду робочого часу фахівцями на виконання функцій з ресурсозбереження.

Рівень використання виробничих ресурсів передбачає оцінку ефективності використання у виробничому процесі різних видів ресурсів і містить такі складові:

1) *рівень використання ресурсозберігаючих основних фондів (устаткування):*

- втрати ефективного фонду часу роботи устаткування з урахуванням впровадження ресурсозберігаючих заходів;
- динаміка зміни виробничої потужності підприємства;
- показники зміни рівня екологічності, екологічності технологічних процесів і устаткування;
- показники зміни, можливої втрати надійності роботи устаткування з точки зору зниження соціо-екологічного ризику виникнення аварійних ситуацій;

2) *рівень використання матеріальних і природних ресурсів* характеризується такими основними показниками:

- комплексності використання природної сировини і різних матеріалів, відходомісткості технологічних процесів виробництва;
- утилізації шкідливих, токсично небезпечних для живої природи речовин, що містяться у викидах (скидах);
- зниження (підвищення) ресурсомісткості (природомісткості) технологічних процесів;

3) *рівень використання (стану) трудових ресурсів* вимірюється такими основними показниками:

- зміною рівня захворюваності працівників внаслідок ресурсозбереження;

- втратами підприємства від погіршення і втрати здоров'я працівників;

- питомою вагою працюючих у шкідливих умовах виробництва в загальній кількості працівників;

- показниками плинності кадрів, обумовленої важкими умовами праці, що можуть бути полегшені при впровадженні ресурсозберігаючих заходів;

- показниками організації й оплати праці працівників з урахуванням впровадження ресурсозберігаючих заходів;

4) *рівень використання інформаційних ресурсів* містить такі показники:

- рівень використання інформаційних технологій на підприємстві, автоматизацію, комп'ютеризацію виробництва;

- прогресивність використовуваних у виробничому процесі технологій, в тому числі ресурсозберігаючих, їх відповідність кращим світовим зразкам;

- рівень впровадження раціоналізаторських пропозицій та винаходів;

- витрати підприємства на пошук інформації (щодо постачальників, технологій виробництва, споживачів);

- рівень наукомісткості виробництва;

5) *рівень використання ресурсів простору* може бути визначений такими основними показниками:

- коефіцієнтом використання виробничих площ;

- раціональністю розміщення устаткування;

- часткою допоміжної площі в загальній площі підприємства;

- часткою складської площі в загальній площі підприємства;

6) *рівень використання часу* вимірюється такими основними показниками:

- тривалістю виробничого циклу;

- тривалістю одного обороту обігових коштів;

- коефіцієнтом змінності;

- коефіцієнтом використання робочого часу;

- періодичністю та своєчасністю впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій у виробництво;

- оперативністю реагування на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах підприємства (зміна характеристик продукції, що виробляється підприємством, згідно з вимогами споживачів, середній термін життєвого циклу продукції, частота впровадження підприємством новинок на ринку, період оновлення технологій виробництва тощо).

Ресурсозберігаючі характеристики товарної продукції складаються з таких компонентів:

1) *якість продукції (з урахуванням вимог ресурсозбереження)*:

- ресурсоощадність продукції;

- ступінь відповідності якості продукції національним і міжнародним стандартам, нормативам і вимогам;

- величина витрат споживача на продукцію протягом періоду її експлуатації;

2) *рівень собівартості і ціни продукції* відповідно до вимог ресурсозбереження характеризується такими показниками:

- зміною собівартості і ціни товарної продукції за рахунок ресурсозберігаючих процесів на виробництві;

- питомою вагою екологічних платежів за забруднення, фактичним використанням природних ресурсів у повній собівартості продукції;

– часткою витрат на ресурсозбереження в повній собівартості продукції;

– питомою вагою амортизаційних відрахувань за ресурсозберігаючими основними фондами у собівартості продукції;

– собівартістю і ціною виробництва ресурсоощадних товарів та послуг;

3) динаміка прибутковості і рентабельності товарної продукції під впливом ресурсозбереження визначається:

– питомою вагою штрафних платежів за понадлімітне (наднормативне) використання природних ресурсів в прибутку підприємства (втрати прибутку);

– зміною рентабельності продукції (виробництва) у зв'язку із впровадженням ресурсозберігаючих заходів на виробництві;

– прибутковістю і рентабельністю виробництва ресурсоощадних товарів і послуг;

– рівнем рентабельності ресурсозбереження (відношення величини прибутку, обумовленого ресурсозбереженням, до середньої вартості ресурсозберігаючих основних фондів і оборотних коштів).

Рівень впливу ресурсозбереження на підприємстві на довкілля та ефективність витрат на нього можуть оцінюватися за допомогою таких складових:

– вплив ресурсозбереження на компоненти довкілля;

– вплив ресурсозбереження на реципієнтів (суб'єктів сприйняття впливу);

– ефективність витрат на ресурсозбереження.

У рамках цього напрямку проводиться оцінка рівня впливу ресурсозберігаючих заходів на виробництві на компоненти навколишнього природного середовища (атмосферне повітря, лісові, водні і земельні ресурси, територіально-природні комплекси і т.д.) і на реципієнтів, які сприймають вплив ресурсозберігаючих заходів, що впроваджуються підприємством (саме підприємство-виконавець ресурсозберігаючих заходів, споживачі його продукції, торгові партнери, працівники підприємства, інвестори та страхові компанії, населення території, де розташоване підприємство, тощо). Більш детально ефекти, що виникають внаслідок зазначеного впливу, проаналізовані в роботі [7].

Оцінка ефективності витрат (інвестицій) на ресурсозбереження може здійснюватися як без обліку, так і з обліком фактора часу. В першому випадку як основні показники ефективності використовуються величина поточних витрат на ресурсозбереження, чистий прибуток від реалізації ресурсозберігаючих заходів, рентабельність впровадження процесів ресурсозбереження на підприємстві та строк окупності таких заходів, розраховані як середньорічні або за перший рік експлуатації. У другому випадку оцінка ефективності ресурсозберігаючих витрат провадиться на основі показників чистої дисконтованої вартості; динамічного строку окупності; внутрішньої процентної ставки.

Рівень фінансової забезпеченості і платоспроможності ресурсозберігаючої діяльності містить такі складові:

– наявні обсяги та структура коштів, що спрямовуються на ресурсозберігаючі заходи. В межах даної складової аналізуються обсяги та структура джерел фінансування ресурсозберігаючих заходів на підприємстві, зокрема, частка власних та прирівняних до них коштів (прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства; амортизаційні відрахування за ресурсозберігаючим устаткуванням; кошти, отримані від економії ресурсів та реалізації ресурсоощадної продукції; дотації і субсидії; цінні папери; інвестиційний податковий кредит тощо) у

порівнянні з позиковими та залученими. Позикові і залучені кошти можуть містити такі складові, як цільовий кредит банку для здійснення конкретних ресурсозберігаючих проектів, кошти позабюджетних фондів, в тому числі екологічних, які спрямовуються на ресурсозбереження. Оцінка фінансування ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві повинна також враховувати рівень фінансової забезпеченості (достатність фінансових ресурсів) здійснення комплексу оптимальних ресурсозберігаючих заходів;

– *платоспроможність ресурсозбереження*, яка передбачає оцінку зниження внаслідок ресурсозбереження величини платежів підприємства за використані природні ресурси, за забруднення навколишнього середовища, розміщення твердих відходів, включаючи штрафні санкції за понадлімітне (наднормативне) природокористування.

Рівень впливу ресурсозбереження на розширення ринків збуту продукції підприємства характеризує його ресурсозберігаючу діяльність відносно зовнішнього середовища і складається з таких компонентів:

1) *динаміки зміни частки продукції з ресурсозберігаючими характеристиками в загальному обсязі реалізованої продукції*. Зазначена компонента, крім аналізу структури реалізованої продукції, передбачає оцінку:

– розширення асортименту та номенклатури продукції підприємства з ресурсозберігаючими характеристиками;

– рівня зміни частки такої продукції у загальному обсязі реалізації, що викликаний виробничою ситуацією, аналіз причин;

– рівня зміни частки зазначеної продукції у загальному обсязі реалізації, що викликаний ринковою ситуацією, аналіз причин;

– витрат на відповідні рекламні компанії та акції;

2) *зростання обсягів реалізації продукції під впливом ресурсозбереження*, що пов'язане з оцінкою:

– причин зміни обсягів реалізації продукції за рахунок ресурсозбереження;

– рівня відповідності продукції, що виготовляється підприємством, трансформаціям ресурсозберігаючих потреб споживачів;

– зростання обсягів реалізації за окремими видами продукції;

– ефективності додаткових рекламних заходів підприємства.

3) *динаміки зміни кількості рекламацій споживачів на продукцію підприємства*. Оцінка зазначеного показника містить:

– аналіз кількості та причин рекламацій покупців;

– тривалість розгляду та задоволення рекламацій покупців (оцінка швидкості реагування відповідних служб підприємства на надходження рекламацій та усунення недоліків продукції);

– витрати підприємства на сплату неустойки споживачу, штрафних санкцій;

– витрати підприємства, пов'язані із поверненням йому неякісного товару;

4) *зменшення витрат підприємства на гарантійне та постгарантійне обслуговування*, що характеризується такими показниками:

– зменшенням кількості звернень покупців щодо гарантійного ремонту придбаної продукції підприємства;

– можливостями подовження гарантійного терміну виготовлених підприємством товарів;

– скороченням витрат на гарантійний та постгарантійний ремонт;

– зменшенням тривалості та складності ремонтів.

ВИСНОВКИ

Можливості практичного застосування розробленої системи показників. Запропонована система показників для оцінки СЕЕРР на підприємстві може бути використана як підґрунтя для реалізації стандартної схеми комплексного моніторингу ресурсозберігаючої діяльності на промислових підприємствах. Склад етапів зазначеної схеми поданий на рис. 1.

Рисунок 1 – Етапи стандартної схеми комплексного моніторингу ресурсозберігаючої діяльності на промисловому підприємстві

Розроблена система показників враховує основні аспекти ресурсозберігаючої діяльності підприємства, що пов'язані як з його внутрішнім, так і з зовнішнім середовищем, а також забезпечує дослідження впливу ресурсозберігаючих заходів на кінцеві результати діяльності суб'єкта господарювання і на цій основі виявлення та вирішення існуючих проблем щодо ресурсозбереження. Таким чином, запропонована система соціо-еколого-економічних показників може використовуватися для:

- вивчення впливу фактора ресурсозбереження на кінцеві (виробничі, економічні і фінансові) результати виробничо-господарської діяльності;
- загальної, комплексної і деталізованої характеристики соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження на підприємствах у часі, наприклад, у рамках стратегічного планування оптимізації природокористування і впровадження ресурсозберігаючих заходів;
- регулювання природокористування на основі ретельного обліку фактора ресурсозбереження при прогнозуванні та плануванні обсягів ресурсо- та енергоспоживання різними галузями народного господарства, окремими народногосподарськими об'єктами (насамперед це стосується підприємств, закладів та установ бюджетної сфери), у ціно- та тарифоутворенні, маркетингових дослідженнях, складанні бізнес-планів;
- вдосконалення форм статистичної звітності підприємств щодо ресурсозбереження;
- створення інформаційних систем (комп'ютерні інформаційні технології), призначених для вивчення і регулювання соціо-еколого-економічних проблем промислового виробництва шляхом створення баз даних про підприємства-виконавців ресурсозберігаючих заходів. За допомогою таких баз даних можна проводити моделювання,

прогнозування, регулювання розвитку продуктивних сил з урахуванням фактора ресурсозбереження, процесів екологізації суспільного виробництва у промисловому секторі економіки. З одного боку, розвиток таких інформаційних технологій дозволить створити системи моніторингу ресурсозбереження на окремому підприємстві, з іншого – аналогічні системи можуть застосовуватися для цілей регіонального моніторингу ресурсозберігаючих процесів, оптимізації ресурсопоживання, переходу на саморесурсозабезпечення в рамках певних територій.

Поряд з перевагами застосування запропонованої системи показників оцінки СЕЕРР на підприємстві можна відзначити такий її недолік, як численність використовуваних показників, що значно підвищує витрати суб'єкта господарювання на проведення моніторингу ресурсозберігаючої діяльності. З цих позицій перспективним напрямком подальших наукових досліджень є розроблення узагальнюючих показників за кожним напрямком СЕЕРР та синтез комплексного рейтингового показника, що дозволить виконати системну оцінку рівня досягнутого ресурсозбереження на підприємстві та використовувати її для галузевих і територіальних потреб.

SUMMARY

The complex system of socio-ecological-economical indicators of resource saving at the enterprise is developed. The general principles of the specified system construction are determined, groups of indicators on separate directions of estimation of socio-ecological-economical level of resource saving are generated. The contents and application spheres of each group indicators are investigated in order to create the basis for formation of resource saving monitoring system at the enterprise.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балашова Р.І. Оцінка ефективності діяльності підприємств нових форм господарювання на основі показників ресурсозбереження: Автореферат дис... канд. екон. наук: 08.06.01. – Донецьк: Ін-т економіки промисловості НАН України, 1999. - 16 с.
2. Вайцеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому клубу. - М.: Academia, 2000. – 400 с.
3. Веклич О.А. Теоретико-концептуальные основы “экологической” характеристики ресурсозбережения // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2000. – Вип. 1. – С. 17-25.
4. Мишенин Е.В. Эколого-экономические проблемы природопользования в лесном комплексе. – Сумы.: ИПП “Мрія” ЛТД, 1998. – 272 с.
5. Петенко І.В. Організаційно-економічний механізм формування і реалізації ресурсозберігаючих технологій у вугільній промисловості: Автореферат дис... д-ра екон. наук: 08.07.01. – Донецьк: ДонДАУ, 2002. - 36 с.
6. Пивоварчук І.Д. Управління витратами виробництва в забезпеченні конкурентоспроможності промислової продукції (на прикладі машинобудування Одеської області): Автореферат дис... канд. екон. наук: 08.07.01. – Одеса: Ін-т проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2001. - 19 с.
7. Сотник И.Н. Классификация эффектов и реципиентов ресурсозбережения как фактор совершенствования методической базы оценки его экономической эффективности // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Суми, 2005. – Вип. 1. – С. 26-34.
8. Таран В.А., Богатырев А.В. Ресурсозбережение-новый символ социально-экономического и научно-технического прогресса // Машиностроитель. – 2003. – № 12. – С. 8-19.
9. Таран В.А., Богатырев А.В. Ресурсозбережение как стратегический объект системы государственного и внутрифирменного управления // Машиностроитель. – 2004.– № 1. – С. 2-13.
10. Таран В.А., Богатырев А.В. Ресурсозбережение как стратегический объект системы государственного и внутрифирменного управления // Машиностроитель. – 2004.– № 2. – С. 1-14.
11. Харламова О.В. Економічні основи використання матеріальних ресурсів (на прикладі підприємств водопровідного господарства): Автореферат дис... канд. екон. наук: 08.10.01. – Харків: Харківська державна академія міського господарства, 2000. – 18 с.
12. Хокен П., Ловинс Э., Ловинс Х. Естественный капитализм: грядущая промышленная революция. – М.: Наука, 2002. – 459 с.

Надійшла до редакції 14 вересня 2006 р.